

Czajlik Hilda

Szabályalkotás az osztályban

Az osztályközösség működésének meghatározó tényezői a pedagógus és tanuló viszonya, valamint a tanulók egymás közti viszonya. Ezeket a viszonyokat igyekszünk valamilyen módon szabályozni. Gyakran hivatkozunk az iskolai rendtartásra vagy akár más íratlan szabályokra, amelyek általánosak és – valljuk meg őszintén – nehéz a betartásuk, hisz nagyon széleskörűek.

Pedagógustársaink különböző tapasztalattal rendelkeznek az osztályszabályokkal való munkával kapcsolatban, melyek bizonyítják a szabályállítás jogosultságát. A szabályok ugyanis nemcsak az osztályközösséget segíti működtetni, hanem fejleszti a gyerekek, tanulók szociális készségét.

Minden csoport, amely hosszabb ideje együttműködik, megalkot egy belső íratlan szabálytárat, melyet a csoporttagok elfogadnak. A benne foglalt szabályok többnyire az egymással szembeni viselkedésmódra érvényesek, segítenek a rend és a hierarchia megtartásában. Az íratlan szabályok többnyire csak konfliktushelyzetben kerülnek megnevezésre, és ilyenkor esetleg másokat alkotnak a konfliktus elkerülésére. Ezért az a legcélszerűbb, ha a formálódó csoport maga alkot szabályokat, amelyek hivatalosan, egyértelműen megneveznek dolgokat, eseteket, eseményeket – és amiket mindenki megért és elfogad.

Hogyan érzékeljük a szabályokat?

A mód, ahogy a szabályokhoz viszonyulunk, ahogy alkotjuk őket, befolyásolja a szabályok betartását is. A szabályokat egyaránt érzékelhetjük korlátozóként és segítségként is. Ha a negatív viselkedés mód gátlására, az „eleven és szófogadatlan” résztvevők megrendszabályozása érdekében születnek, akkor úgy fogadjuk, mint szükséges rosszat. Ha azért alkotjuk őket, hogy a csoporttagok jobban tudjanak tájékozódni abban, hogy milyen viselkedésmód az elfogadott, akkor mássá válik a szabályalkotás. Az így megfogalmazott szabályok a csoporttagok többsége számára könnyebben elfogadhatóak és betarthatóak.

Kérdések a résztvevők számára a szabályalkotás előtt:

Mit jelentenek számotokra a szabályok? Az életben hol használunk szabályokat és miért? Milyen kellemetlen helyzeteket éltek meg a csoportban, és milyen előre elfogadott szabállyal lehetett volna kiküszöbölni?

Játék a bevezetés előtt:

Játsszunk a gyerekekkel bármilyen játékot, amelynek szabályai vannak, azonban a bevezető útmutatásból hagyjuk ki a szabályokat. Általában káosz, konfliktus, nem megértés keletkezik. Utána beszéljünk a gyerekekkel arról, miért vannak a szabályok, és miért fontosak.

Mire szolgálnak tehát a szabályok?

A közös beszélgetés és szabályalkotás felelősségteljesebb közösséget alkot. A felnőttet segítik a csoport irányításában, az egyénnek pedig biztonságot adnak a csoporton belül, mivel

- egyenlőséget nyújtanak minden csoporttagnak a jogok és kötelességek terén, mindenkire egyformán érvényesek
- biztonságérzetet és rendet teremtenek, lehetővé teszik, hogy kézenfekvőbbé váljanak az egyénnel szembeni elvárások, hogy ő maga elfogadott legyen a csoportban, valamint meghatározzák az egyén elvárásait a csoporttal szemben
- szabadságot kínálnak bizonyos közősen megegyezett határok között (mi jó, mi nem)
- segítik a csoport működését
- támogatják az önkontroltot, önfegyelmet, felelősségtudatot önmagam és mások iránt
- elősegítik a pozitív viselkedésmódot, és útmutatást nyújtanak hozzá
- konfliktusmegelőző hatásuk van.

Szabályalkotó játék:

Vágjunk ki újságokból konfliktushelyzet-képeket, melyeken egyértelmű, hogy valamilyen szabály betartása lett volna szükséges (pl.: faul a fociban, autóbaleset, munkabaleset stb.). Hagyjuk a gyerekeket csoportban beszélgetni arról, hogy mi történt és miért. Utána beszéljék meg,

milyen szabályokkal lehetett volna az adott helyzetet megakadályozni, és mely szabályok nem voltak betartva.

A szabályalkotás módszertani szempontjai:

Több tényezőt vegyünk figyelembe, melyek befolyásolják a szabályalkotás folyamatát és a szabályok tartalmát:

■ **A gyerekek kora** – minél fiatalabb korosztállyal dolgozunk, annál konkrétabbnak kell lenni a szabályalkotásnál. Valós, már átélt helyzetekből kell kiindulni, ahol pontosan körülhatároljuk azt a viselkedésmódot, amit nem tartottunk megfelelőnek. Ezután játékos módon fogalmazzuk meg a szabályt (rajzban, rímalkotással stb.),

■ **A csoport nagysága** – minél nagyobb a csoport, annál nehezebb közösen megbeszélni a dolgokat. A nagyobb létszám esetén célszerű a kisebb alcsoportokkal való munka, majd annak eredményét össze kell foglalni.

■ **A csoport típusa** – ha értelmi fogyatékos vagy szociálisan hátrányos helyzetű gyerekekkel dolgozunk, a szabályalkotásnak is különlegesnek kell lennie (attól függően, hogy mennyire ismerjük a gyerekeket, milyenek a képességeik, stb.)

Milyenek a szabályok konkrét formái?

A szabályok megfogalmazása és leírása nagyban hozzájárul a megértésükhöz és betartásukhoz:

- a megfogalmazást igével kezdjük (leírja a kívánt viselkedési módot)
- egyes vagy többes szám első személyt használunk
- a pozitív megfogalmazást részesítjük előnyben (pl.: „Lépésben járok!” a „Nem fogok futkosni!” helyett.)
- a szabályokat tömörítésekben fogalmazzuk meg
- vizualizáljuk – plakát formájában, nagy betűkkel, könnyen olvashatóan, használhatunk piktogramokat, szimbólumokat, képeket stb.

Mit tegyünk a szabályok betartása érdekében?

Nagyon fontos szempont, hogy a gyerekek sajátjukká fogadják

(internalizálják) őket. Ebben segít, ha:

1. Hagyjuk a gyerekeket megalkotni a szabályokat – játék segítségével, beszélgetéssel alkossanak saját szabályokat. A beszélgetést azonban irányítsuk, és segítsünk a megfogalmazásban, hogy érthetőek, és elfogadhatóak legyenek mindenki számára.

2. Biztosítsuk, hogy a gyerekek megértsék az egyes szabályok tartalmát – mindegyik megfogalmazást beszéljük át, hogy értik-e, mit jelent, mire szolgál, miért szükséges, stb.

3. Csináljunk közös egyezményt az egyes szabályokról – biztosítsuk, hogy minden gyerek egyetértsen velük, senkit ne kényszerítsünk, ne hagyjuk figyelmen kívül azokat, akik nem értenek egyet valamelyik szabállyal. Kérdezzük meg, miért nem felel meg számukra, mit nem értenek, tudnak-e javasolni másik szabályt, amit mindenki elfogadhat.

4. Csak néhány szabályt vezessünk be – hogy áttekinthető és megjegyezhető legyen; 10 éves korig maximum 4-5, idősebb gyerekeknél maximum 7-8 szabállyal dolgozzunk.

5. Legyünk példaképek a szabályok betartásában – a szabályok mindenki számára érvényesek.

6. Ritualizáljuk a szabályok bevezetését – közösen csináljunk egy egyszerű szertartást a szabályok elfogadására. (pl.: ujjlenyomat, kézlennyomat készítése, vagy az egész plakátot írják és rajzolják meg a gyerekek).

7. Rendszeresen, folyamatosan adjunk visszajelzést a szabályok betartásáról – sokkal fontosabb reagálni azokra a helyzetekre, amikor a gyerekek betartják a szabályokat, ezzel támogatva őket. Azokat, akik igyekeznek a szabályok szerint viselkedni, támogatni kell. Részesítsük őket nyilvános dicséretben, és így erősítsük a kívánt viselkedésmód gyakorlásában. Néha közösen térjünk vissza a szabályokhoz, mit lehetne változtatni, ami segítene a betartásukban.

Ne feledjük: a szabályokat nem elég csak bevezetni, hanem hosszú távon dolgozni kell velük és beszélni róluk.

A neves amerikai professzor, Eric Mazur egy, a prágai Károly Egyetemen tartott beszéde közben kíváncsian érdeklődött afelől, hogy az őt megtisztelő közönség mily módon tett szert arra a tudás- és képességbázisra, melyet a mindennapi tevékenysége és akár munkája közben is fel tud használni. A válaszadást a megadott lehetőségek speciális szavóberendezéssel történő kiválasztásával tette lehetővé. A jelenlévők túlnyomó része azt a fajta tudásszerzési formát jellemezte leginkább használhatónak, amely a tapasztalatok és gyakorlás útján halad keresztül, majd ivódik be az ember tudatába. Elenyésző volt azok aránya, akik a klasszikusnak mondható iskolai tanórákon történő tanulás mellett tették le voksukat. Az eredmények közlése után az előadó elmélkedésre készítő szavakkal fordult a hallgatóság felé: *„Mi nem így tanulunk. De akkor miért tanítunk így?”*

Valóban érdekes, hogy az általánosságban elfogadott és leginkább használt, információátadáson alapuló tanórai előadás-monológ ellene megy az ember természetéből fakadó, kíváncsiság által vezérelt és a tapasztalatok útján történő fejlődésnek. Az oktatás, bár többet kellene, hogy jelentsen pusztán információáramlásnál, a gyakorlatban mégsem mindig a hatékony és valódi tanulási technikákat preferáló pedagógiai módszereket helyezi előtérbe. A Harvard Egyetem fizika professzora, Mazur erre az összeegyeztethetlenségre próbált megoldást találni, amikor a 90-es évek elején megalkotta saját oktatásmódszertani rendszerét. A „Peer Instruction” („társas oktatás”, a szerző fordítása) néven bevezetett rendszer, bár a XXI. század pedagógiai követelményeit tartja szem előtt, a tanulás szókratészi felfogásán alapszik. További ismértve, hogy a ta-